

BİYOPOLİTİKANIN ANONİMLEŞMESİ SÜRECİNDE YENİ MEDYA TEKNOLOJİLERİ

NEW MEDIA TECHNOLOGIES IN THE PROCESS OF ANONYMIZATION OF BIOPOLITICS

Musa ÖZTÜRK * Yılmaz CAN **

Öz

M. Foucault'un sosyal bilimler literatürüne kazandırdığı en önemli kavramlardan biri de biyopolitikadır. Biyopolitika, toplumsal yaşamın güvenlik, sağlık, moda, hijyen, sanal yaşam alanları, cinsellik vb. birçok alanında kendini üreten ve bu üretim sürecini de doğal, akışkan ve arzu edile(bile)n bir gönüllülük politikasına dönüştürebilen bir gözetim sistemidir. Biyopolitika olgusu modernleşmeyle birlikte ortaya çıkmış ve toplumun yönetsel süreçlerinde oldukça radikal etkiler yaratmıştır. Foucault'a göre toplumu kontrol edebilmenin en etkin yolu onu sürekli olarak gözetlemektir. Bu gözetim süreci aynı zamanda toplumsal yapının yeniden şekillenmesi ve üretimi anlamına gelmektedir. Biyopolitika ile ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında genel olarak iktidar, tahakküm, beden, disiplin ve kapitalizm gibi teorik konulara odaklandıkları görülmektedir. Bu çalışma, biyopolitikanın kendini yeniden üretmesini yeni medya teknolojileri bağlamında ele almayı ve biyopolitikayı yeni medya teknolojileri üzerinden okumayı amaçlamaktadır. Çalışma da biyopolitikanın anonimleşmesine giden yolda yeni medya teknolojilerinin rolü, gözetim/gözetleme, mahremiyet kaybı ve rıza gösterme gibi başlıklar üzerinden ele alınacaktır.

Anahtar Kelime: Foucault, Biyopolitika, Disiplin, Gözetleme, Yeni Medya Teknolojileri

Abstract

One of the most important concepts that M. Foucault brought to the social sciences literature is biopolitics. Biopolitics is a surveillance system that produces itself in many areas of social life, such as security, health, fashion, hygiene, virtual living spaces, sexuality, and can transform this production process into a natural, fluid and desirable voluntarism policy. The phenomenon of biopolitics has emerged with modernization and has created quite radical effects on the administrative processes of the society. According to Foucault, the most effective way to control the society is to watch it constantly. This surveillance process also means the reshaping and production of the social structure. When we look at the studies on biopolitics, it is generally seen that they focus on theoretical issues such as power, domination, body, discipline and capitalism. This study aims to consider the self-reproduction of biopolitics in the context of new media technologies and to study biopolitics through new media technologies. In the study, the role of new media technologies on the way to the anonymization of biopolitics will be discussed through some areas such as surveillance, loss of privacy and consent.

Keywords: Foucault, Biopolitics, Discipline, Surveillance, New Media Technologies

*Prof. Dr., AYBÜ, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, E-posta: musaozturk@aybu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-8438-1821.

**Dr., Diyarbakır İl Milli Eğitim Müdürlüğü, E-posta: ycan1594@gmail.com, ORCID: 0000-0003-2685-5982.

GİRİŞ

Foucault'a göre iktidar, çocuğu okula, suçluyu hapisaneye, hastayı hastaneye, deliyi tımarhaneye ve askeri kışlasına kapatarak onu disipliner yönetim politikasıyla kuşatmaya çalışmaktadır. İktidar, varlığını etkin ve sürekli kılmak için bireyi edilgen hale getirerek gündelik yaşamı çeşitli tercih alanlarına dönüştürmüş vaziyettedir. Bu çeşitlilik içerisinde iktidar, yönetsel politikasını görünmeyen bir göz aracılığıyla gerçekleştirmektedir. Birey gündelik hayatın sınırsız tüketim ve konfor çeşitliliğiyle ayartılırken aynı zamanda sürekli izlenmektedir. Çoğu zaman bunun farkında olsa da zamanla gözetlenme, yaşamın birçok alanına yayılarak alışılmış/alıştırılmış bir boyut kazanmaktadır.

Foucault biyopolitika ekseninde geleneksel iktidarın dar kapsamını ve bireyi disipline etmeye çalışan klasik yönetme modelini terk ederek bireysel farklılıkları teşvik eden ve toplumsal hayatı yeniden üreten bir yapıya doğru evrildiğini iddia etmektedir. Bundan dolayı biyopolitika yeni dönemin yönetsel süreçlerini belirleyen önemli bir tartışma alanı haline gelmiş durumdadır. Biyopolitik iktidar gündelik hayatı bir gözetleme alanı haline getirerek toplumun hemen her noktasına nüfuz etmektedir. Neoliberal politikalarla varlığını daha etkin hale getiren bu politika biçimi, gözetlemeyi konfor alanlarına yayarak bir mutluluk ve isteklilik zemini yaratmaktadır.

Biyopolitika yeni medya teknolojileri aracılığıyla, toplumun yönetsel politikalarında etkisini ve de aynı zamanda kuşatıcılığını sürekli arttırmaktadır. İletişim, medya ağları, sanal yaşam alanları, yeni tüketim alışkanlıkları, güvenlik, moda ve gönüllü ifşaat süreçleri, biyopolitikayı anonimleştirerek iktidarın nüfuzunu gündelik yaşamın tüm alanlarına yaymayı başarmıştır. Kredi kartları, akıllı telefonlar, alışveriş merkezleri, internet arama motorları, marka yönelimleri, sosyal medya içerikleri, online siparişler ve daha onlarca etkileşim biçimi bireyin fiziksel, psikolojik ve düşünsel süreçlerini ortaya koymanın argümanları haline gelmiştir.

Biyopolitika bağlamında, geleneksel iktidar mekanizmalarının toplumsal tahakküm politikalarını nasıl değiştirdikleri, bireyi kontrol altına almanın ötesinde gönüllü birlikteliklerine dayanan bu yapının hangi toplumsal argümanlarla inşa edildiğinin tartışılması önem arz etmektedir. Biyopolitikayla ilgili bugüne kadar yapılan çalışmaların genel olarak iktidar, tahakküm, beden, disiplin, kapitalizm vb. temalara odaklandıkları görülmektedir. Oysa ki biyopolitikanın gündelik yaşamda konumlanma biçimi ve günümüz yaşam alışkanlıklarıyla nasıl bir boyuta taşındığı oldukça önemlidir. Bu çalışma biyopolitikanın 21. yüzyılın yeni medya teknolojileri, tüketim alışkanlıkları, güvenlik ve sanal yaşam ağları gibi yeni pratikler etrafında nasıl serimlendiğini somutlaştırmaya çalışmaktadır.

Çalışmada ilk olarak iktidarın disiplinler yönetim sisteminden biyopolitikaya dönüşümü, ardından modernleşmeyle birlikte buyurgan yönetim stratejilerinin kapitalizmin neo-liberal politikaları ekseninde bir gözetleme politikası haline gelişi ve son olarak ise günümüz iletişim ve medya teknolojileri etrafında ortaya çıkan yeni gözetim alanlarıyla birlikte biyopolitikanın toplumsal yaşamda hangi uygulama alanlarında karşılık bulduğu analiz edilmeye çalışılmıştır.

1. İktidarın Dönüşümü: Disipliner Yönetimden Biyopolitikaya

Foucault iktidar kavramını egemenlik üzerinden tanımlarken iktidarı kısıtlayıcı, sınırlandırıcı ya da baskıcı bir mekanizma olarak düşünmez. İktidarın, aynı zamanda inşa edici, düzenleyici boyutlarıyla da ele alınması gerektiğini belirtir. İktidar oluşturduğu ağ üzerinden değişip dönüşebilmekte ve buna paralel olarak da şekillenebilmektedir (Oranlı, 2012, s.43). İktidar her türlü toplumsal ilişkiyle üretebilmekte ve tüm bu ilişkiler ağında varlığını sürekli koruyan bir hareketliliğin genel etkisine dönüşebilmektedir. İşleyişinin dışında, kendiliğinden varolan, sahip olunabilen, paylaşılabilen ya da devredilebilen bir iktidardan bahsedilemez (Foucault, 2011b, s.23). Foucault'nun iktidar ve iktidar ilişkilerine sunmuş olduğu en önemli katkılardan biri iktidarı; devletin himayesinin dışında konumlandırarak daha yaygın bir anlama kavuşmasını sağlamak olmuştur (Ateş Burç, 2021, s.1292). Bu aynı zamanda klasik iktidar anlayışının değişmesi ve yeni bir tahakküm sistemi kurması anlamına gelmektedir. Biyopolitikayla birlikte iktidar, bedenin arzu ve isteklerini yönetsel bir politikayla kuşatarak biçimlendirmektedir.

İktidar kendi söylemine bağlı olarak nesneyi sorunsal bir durum haline getirerek kendi belirlediği ölçütler temelinde varlığını sistemli bir hale dönüştürmektedir. Bu sayede sorunsallaştırma, iktidarın doğru ya da yanlış olarak piyasaya sunduğu şekliyle nesneleştirilmektedir. Örneğin; cinsellik bir sorun olarak gündemleştirilerek ona tıbbi, psikiyatrik ve psikolojik açıdan bazı formülasyonlar üreterek yeni kurallar sistemi oluşturulabilmektedir. Oluşturulan bu söylemsel kurallar, insanlar tarafından içselleştirilerek iktidarın amacına hizmet etmektedir (Akgündüz, 2013, s.3). Foucault, yüzyıllardır dayatılmakta olan devletle ilişkili bireyselliği reddedip öznellik arayışı içerisinde yeni bir alan yaratmamız gerektiğini söyler (2012, s.13). Onun dile getirdiği iktidar analizi, yarattığı uysal bedenler üzerinden sürekli değişebilen bir yapıyı temsil etmektedir. İktidar, merkezine konumlandığı özneye tutunarak özneleşme fenomenleriyle toplumsal yaşamı dönüştürmektedir (Özdemir, 2020, s.110).

Foucault'nun biyopolitika teorisi, klasik manada bir tahakküm politikası değildir. Biyopolitika, geleneksel iktidar öğretilerinden farklı bir hareket alanı olarak düşünülebilir. Klasik egemenlik

anlayışında bedeni ölüme terk eden sistemli bir disiplin anlayışı varken biyopolitika da egemen güç olan iktidar, bedeni tahakkümün gücüne tabi kılmak yerine yönetimselliği üzerine yoğunlaşmaktadır. Foucault'a göre bu yönetimsellik, toplumsal hayatı iktidarın nesnesi haline getirmenin ötesinde yeniden üretim sistemine dahil etmektir (Baştürk, 2013, s.242).

Biyopolitiğe ilişkin literatürün temel iddiası, modern siyasetin, devletin operasyonları ile sağlık, ölüm, üreme vb. yaşam fenomenleri arasında sıkı bir bağlantı ile karakterize edildiğidir. Bu göz önüne alındığında, yaşam ve siyasetin bir "biyopolitika" oluşturmak için nasıl bir araya geldiğinin nispeten az ilgi görmesi şaşırtıcıdır (Mills, 2013, s.73). Biyopolitika kavramı ezberlenmiş iktidar mekanizmalarından farklı olarak bireyi tahakküm nesnesi olarak görmez. Biyopolitika bireyin bedenini üzerinde iktidarını pekiştireceği ve klasik anlamda onu disiplin altına alacağı bir nesne olarak görmediği gibi onu toplumsal hayatın öznesi kılarak yönetimsel süreçte var olma çabasına katkı sunar. "Biyo- iktidar toplumsal hayatı, onu izleyerek, özümleyerek ve yeniden eklemleyerek içten düzenleyen bir iktidar biçimidir. İktidar bütün nüfusun hayatı üzerinde etkili bir komutayı ancak her bir bireyin kendine göre benimseyip yeniden canlandığı, bütünsel, hayati bir işlev haline geldiğinde başarabilir" (Hardt & Negri, 2003, s.48).

Biyoiktidar, 20. yüzyılda daha çok yönetim ilişkileriyle ilgili siyasal bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Yaşam ulus-devlet yapılarının kendini kapatıp hapisane modelinde olduğu gibi disiplinler "zorlayıcı" tekniklerle varlığını sürdüremediğini bize göstermektedir. Bunun yerine iktidarın toplumsal yaşamı kuşatıp dönüştüren ve aynı zamanda yaşam hırsını içselleştirip gereksinim haline getiren bir modele evrilmektedir (Sustam, 2014, s.221). Foucault'nun biyopolitikası da, zorlayıcı-tahakküm edici egemenlik anlayışını imkansız hale getirerek özneyi toplumsal yaşamın belirleyici unsuru olarak tanımlamaktadır. Bu sayede iktidarın taleplerini toplumun ihtiyaçlarına dönüştürerek yeni bir içkinlik alanı oluşturmaktadır.

Foucault (2011b, s.37) devlet teorisinde, devlet aygıtlarının geleneksel analizinin iktidarın işleyiş ve uygulama alanlarını tüm yönleriyle ortaya çıkarmadığını belirtir. Devlet iktidarı "tahakküm kurmak, yönlendirmek, yönetmek, iktidar grubu, devlet aygıtı, hiyerarşi, denetleme, gözetleme, yasaklama, zorlama" gibi politikalara başvurduğundan kapsamlı bir temsil gücüne de sahip olamamaktadır. Geleneksel iktidar yapılarının bu tarz zorlayıcı ve disiplinler yaklaşımı, toplumsal hayatta, birey için baskılama aracına dönüşmektedir. Birey ile iktidar arasındaki yönetimsel ilişkinin süreklilik temelinde, kuşatan, üreten ve biçimlendiren yeni bir bağa sahip olması gerekmektedir.

Her toplumda iktidar, toplumsal gövdeyi kuşatarak karakterize etmeye çalışmaktadır. Bu ilişkiler ağı bir hakikat üretimi, birikimi ve dolaşımı olmaksızın ne yerleşik hale gelebilir ne de bir işlevselliğe sahip olabilir. İktidar sorgulamaktan, araştırmaktan ve kayıt altına almaktan vazgeçmez. Bu hakikat arayışı iktidar tarafından kurumsallaştırılır, meslek haline getirilir ve ödüllendirilir (Foucault, 2011b, ss.102-103). İktidar yaşama yoğunlaşmış onu bir nesne olarak ele almasının yanında, birey ve onun dahil olduğu yaşam arasındaki ilişkisel bağı ele alma biçimini de yeniden belirler. Yaşamı için endişe duyan birey, onu daha etkin ve nitelikli kılmak için çeşitli ilişkilerde/edimlerde bulunarak yaşamını dönüştüren özne rolüne bürünür. Bu sayede iktidar, oluşturmuş olduğu ilişkisel bağların sürdürülmesine sunduğu pratik katkılarla, yeni bir aktöre dönüşür (Baştürk, 2013, s.248).

İktidarın üç farklı biçimi bulunmaktadır: Bunlardan ilki iktidar alanını toplumsal alandan ayıran “egemenlik”tir. Egemenlik devlet gücünü yaptırım yoluyla kullanarak itaatın oluşma sürecini temellendirir. İkincisi “disiplin”dir. Disiplin gözetim, kontrol, ayırıştırma, mekânsal düzenleme, sınıfsal düzenleme ve akılcılaştırma gibi yollarla standartlaştırılarak normlara uygun davranan bedenler oluşturulmasını sağlar. Sonuncusu “güvenlik”tir. Güvenlik odaklı iktidar normallığı hesaplayarak başlar, normallik eğrisini yükseltir ve normu bu ekseninde belirler. 18. yüzyılın sonlarına doğru gelişimini arttırmaya başlayan sanayileşmenin de etkisiyle, egemenlik yerini disipliner ve düzenleyici iktidara bırakmıştır (Foucault, 1992; Gambetti, 2009; Karakayacı & Kurtarı, 2006’dan akt. Şentürk & Turan, 2012, s.252). Geleneksel iktidarın disiplin ve yaptırım aygıtları, biyopolitikanın etkisiyle bedeni özgürleştirerek iktidarın, kontrol ve gözetimle toplumsal hayatı yeniden kuşatmasını sağlamıştır.

İnsanın hem yapısal hem de siyasal olma durumu ele alındığında iktidarın kapsamını bu açıdan yeniden değerlendirmek gerekmektedir. Bu durum iktidarın sadece mekânsal örgütlenmesi hakkında bir tartışmayı değil aynı zamanda onun dönüştürücü ve kendisini yeniden organize edebilecek mekanizmalarının dikkate alınmasını gerektirir. İktidarın bu niteliği, onun salt siyasal alanla sınırlı olmayıp yaşamın tüm alanlarına yayılan geniş bir uzamda faaliyet gösteren güçler toplamı olarak anlaşılmasını kolaylaştırır. (Baştürk, 2013, s.243).

17. yüzyıldan itibaren iktidar temel olarak iki kutupta gelişmeye başlamıştır. İnsan bedeninin anatomo-politikası olarak adlandırılan bu kutuplardan ilki, bedeni makine gibi ele alıp terbiye edilebilen, keşfedilebilen ve aynı zamanda koşullara göre güç ve performansı artırılan veya azaltılan denetim sistemleriyle bütünleştirmeyi amaçlamaktadır. 18. yüzyılda nüfusun biyopolitikası olarak adlandırılan diğer kutup ise biyolojik sistemin merkezi olan bedeni ele almaktadır. Bollaşma, doğum ve ölüm oranları, sağlık düzeyi, yaşam süresi gibi alanlara yoğunlaşarak bireyin yaşamını düzenlerken (Foucault, 2003, ss. 102-103) iktidar bireylerin bedenine değil nüfusun kolektif bedenine yönelmeye başlamıştır (Lemke, 2013, s.57).

Foucault'a göre 18. yüzyıldan bu yana Avrupa'da bireylerin tahakküm altına alınmasından üretim, iletişim ve iktidar ilişkilerinin daha denetimli hale getirilerek bir ayarlama sürecinin sağlanmış olması anlaşılmalıdır (2005, s.72). Foucault, iktidarı cezalandırıcı bir güç olarak gören geleneksel iktidar modeline eleştirel yaklaşmaktadır. Bu kapsamda modern yaklaşımların merkezi iktidar vurgusundan ziyade dağıntık ve toplumun her alanına nüfuz eden yayılmacı bir yapıya işaret etmektedir. İktidar toplum içerisinde sürekli bir ağa dönüşüp varlığını her an ve her yerde yeniden üretebilmektedir (Şengül, 2014, s. 47). Yaşamın hijyenik, güvenli ve üretken kılınması üzerine temellenen biyopolitika (Baştürk, 2017, ss.20-21), toplumsal hayatı kuşatmakta ve bedeni ölüme terk eden disipliner yaklaşımın aksine beden-iktidar ilişkisine, gözetim ve denetimi görünmez hale getiren sınırsız bir alan sunmaktadır.

Devlet iktidarı biyolojik bir yapı olarak insanı, kendi özgül nesnesi haline getirdiği disiplinler sistemi sayesinde modern demokrasinin ortaya çıkmasına denk gelen bir başka sürecin de başlamasını sağlamıştır. Bu sistemde insan kendini siyasal iktidarın nesnesi olarak değil iktidarın öznesi olarak sunmaktadır (Agamben, 2013, ss. 12-18). Bedeni disipline etme aracı olarak biyopolitika, kapitalizmin gelişimine paralel olarak etkililiğini arttırmaktadır. Günümüzde bilgi ve teknoloji eksenli üretim alanlarının daha çok tüketime dönük yapısıyla ön plana çıkması, bedeni bu yönde ön plana çıkarmaktadır. Sağlık, kişisel bakım, spor, estetik, moda gibi alanlar, bedeni tüketim ekonomisinin önemli yapı taşı haline getirmiştir (Kalan, 2014, ss.146-147). Bedenin kuşatılmasıyla birlikte biyopolitik iktidarın alanı genişlerken gözetim araçları olarak yeni medya teknolojileri de oldukça önemli bir etki alanına sahip olmuştur.

2. Biyopolitika ve Yeni Medya Teknolojileri

Jameson, neolojizmlerin en belirgin işlevlerinin yeniden kataloglama, kodlama, bilinen her şeyin yeni terimlerle yazılması, modifikasyonu olduğunu söyler (2011, s.15). Geç kapitalizm döneminde, neoliberal politikalar üzerinden toplumun yeniden üretilerek bireylerin kuşatımı gerçekleştirilir. Biyopolitika, bu yeni süreçte yeni bir benlik ve aidiyet üretimini tesis eder.

Tarih boyunca temel güç kaynaklarının izini süren Foucault, iktidarların ilişki ağlarını ve işleyişlerini anlayabilmek için devlet aygıtının ötesine bakmak gerektiğini belirtmektedir. Foucault, iktidarın bireyi, nesneleştirmek ve biçimlendirmek için nasıl bir araca dönüştürdüğünü gösterebilmek için öznellik biçimlerinin yeniden üretimi üzerine yoğunlaşmıştır (Alım, 2019, s.17). Foucault'nun biyopolitikası, neoliberalizmle birlikte devleti ve ekonomiyi yönetmenin ötesinde bireyin şekillendirilmesi ve biçimlendirilmesi ile ilişkilidir (Read, 2012, ss.83-84). Bu dönüştürme süreci, gelişen teknoloji ve ağlar sayesinde öyle bir

noktaya varmıştır ki merkezi bir iktidar aygıtından bahsetmek neredeyse imkânsız hale gelmiştir.

Foucault'a göre 19. yüzyılın tüm ceza yöntemleri bir denetim biçimine dönüşmektedir. Bu denetleme yöntemi sadece bireyin yaptığı şey değil aynı zamanda yapma ihtimali olan, yapmaya yükümlü olduğu ya da yakında yapacağı şeylerinde denetimini kapsamaktadır (2011a, s.223). Foucault iktidarın dışında olma fikrini reddederken direnişin karmaşık bir ağ içerisinde ortaya çıktığını belirtir. Bu ağ içerisindeki iktidar-direniş, özneleştirme-nesneleştirme ya da özgürleştirme-uyusallaştırma stratejileri yine aynı ağın çeperlerinde gerçekleşir (Revel, 2012, ss.13-14). Modern iktidarla biçimlenen bu ağ, yaşam biçimini bireyin aidiyetleri etrafında temellendirmekte ve iktidarın yönetsel politikasının bir parçası haline gelmektedir.

Foucault iktidar yapısının sosyal organizmalarla birlikte yeniden karakterize edildiğini belirtmektedir. Birey ve sosyal ilişkiler ağının güç mekanizmalarıyla ilişkisinin bağlamsal analiz yapmayı gerekli hale getirdiğine işaret ederek farklı güç kullanma mekanizmalarının ortaya çıktığına dikkat çekmektedir. Ona göre egemenlik ve disiplin kavramları günümüzde yerini biyo-güce bırakmıştır. İktidarın biyopolitikayı biçimlendirmesiyle birlikte siyaset ve gündelik hayatın yönetimi daha yoğun bir yapıya bürünmüştür. Yaşamın bizatihi kendisi ve bireysel talepler, temel belirleyiciler haline gelmiştir. Bireyler iktidarın zorlayıcı ve cezalandırıcı gücünden ziyade düzenleyici politikalarına maruz kalmaktadır. Yaşam biçimlerinin sürdürülebilir temel politika alanlarına dönüşmesi, biyopolitik yönetimi siyasal alanın nesnesi haline getirirken (Alım, 2019, s.21) bireysel ve toplumsal yaşamın birçok alanında da etkin bir konuma ulaşmaktadır. Modern toplumda iktidar her yerde hazır ve nazırdır. İktidar bedenleri nüfuzu altına alarak disiplinci ve düzenleyici bir bakışla kendi hakikat ve bilgisini bedenler üzerinden inşa etmektedir. Günümüzde somut bir panoptikondan bahsetmek imkânsız hale geldiğinden bunun yerine daha incelikli ve ayrıntılı yeni iktidar teknolojilerinden bahsetmek mümkündür (Ateş Burç, 2021, s.1305). Bu teknolojiler sayesinde iktidarın kontrolü, sabit ve duvarlarla çevrelenmiş mekânlarda işlerlik kazanan panoptikonun tersine daha geniş bir alanda akışkan bir boyuta ulaşmaktadır (Bauman & Lyon, 2016, s.148). Yeni medya teknolojileri de iktidarın bu incelikli politikalarının önemli araçlarından biri haline gelmektedir.

İktidar, özne tahayyülüne tutunarak çok zengin bir alanda bireyi haz ve arzularıyla, yeni medya teknolojilerinin gönüllü görünürlükleriyle kuşatmanın çabası içerisinde. Burada özenle üzerinde durulması gereken husus, biyopolitik gözetlemenin merkezî bir strateji olmanın oldukça ötesine taşınmış olmasıdır. Günümüzde yeni medya teknolojilerinin ortaya koyduğu performans, toplumsal yaşamı bu strateji ekseninde dönüştürmektedir.

Yeni medya teknolojileri sayesinde iktidar, birey ve toplumun sadece somut mekanlarındaki tanzimini değil aynı zamanda zaman ve mekân duvarlarının ötesindeki alanlarda da var olabileceğini ortaya koymaktadır. Bu açıdan yeni medya teknolojileri gündelik hayatı kuşatmakta ve iktidar için yeni bir tahakküm alanına dönüşmektedir. Zira iktidar, bireyin hemen her bilgiyi kendi iradesiyle yeni medya alanlarına gönüllü bir şekilde taşımasından dolayı toplumsallaşmaktadır (Babacan, 2016, s.538).

Çoğu zaman gündelik hayatın gerçekliğini kuşatan dijital platformlar, bireye dair birçok bilgi ve veriyi ulaşılabilir hale getirmektedir. Sosyal medya ağları, gözeticilerin kolaylıkla gözetleme yapabildikleri ortamlardır. Bu ağlar bireyin gönüllü bir şekilde kendini ifşa ettiği, kişisel verilerin, hobilerin, ideolojilerin, beğeni ve yönelimlerin de ortaya koyduğu, biyopolitik gözetim için işlevsel alanlardır. Bu alanlar öylesine gönüllü bir ilişki ağıyla şekillenmektedir ki neredeyse gerçekliğin birebir resmine dönüşmektedir.

3. Alan Denetimi ve Gözetimin/Gözetlemenin Anonimleşmesi

Çağcıl toplumların en belirgin sosyolojik özelliği, denetimdir. Disiplin toplumlarından farklı olarak denetim toplumlarının özelliği, insanları kapatmaya ihtiyaç duymadan onları özgürleştirerek, özgürleştirme yanılması altında normalleştirerek ve nesneleştirerek gözetlemektir. Gözeticiler bir anlamda gözetleyen konumunda olan yöneticiler, nesne konumundaki çalışanları sürekli izlemekte, görünmeden denetlemektedir. (Şentürk & Turan, 2012, s.256).

Klasik iktidarın öldürebilme gücüne karşı biyo-iktidar insan üzerinde teknoloji vasıtasıyla bir tahakküm kurarak yaşatma politikası gütmektedir. Klasik iktidar yapısı öldürmek ve hayatta tutmak arasında bir denkleme elinde tutarken biyopolitika bunun tersine bir ayarlama/düzenleme/koordine etme iktidarı haline gelmektedir. İktidar daha az öldürme hakkını elinde tutarken daha çok yaşatmak için yaşam biçimine müdahale edebilmekte ve onu biçimlendirme hakkını kendinde görebilmektedir. Toplumsal yaşamı yükselterek ve gündelik hayatın kazalarını, olasılıklarını, zayıf yönlerini kuşatarak denetimi altına almaktadır. Ölüm bu süreçte biyopolitik sınırın en dışını ve iktidarın tasarruf alanının ötesini oluşturmaktadır (Foucault, 2002, ss.252-254).

Foucault'nun "nesneleşerek özneleşme" kavramına baktığımızda iktidarın söylem ve hakikat yasası uyarınca toplumsal yaşamı kategorize ederek edimselliği yeni bir boyuta taşıdığı görülmektedir. İktidar yaşama doğrudan müdahale etmek yerine kurguladığı söylemi işler hale getirerek devamlılığını inşa etmektedir. Bu sayede gündelik yaşamı süreklileştirerek anlamlı hale getirmeye çalışmakta ve bireyleri yasalara çeşitli şekillerde tabi kılarak varlığının devamlılığını sağlamaktadır (Baştürk, 2013, s.244). Birçok insanın kendine göre bir şeyler bulduğu, etkileşim içerisine girdiği yeni medya alanları, genel olarak rızaya dayalı bir platform

olarak işlev görmektedir. Hem insanların özgür olduğu hem de iktidar ve tahakkümü belirgin bir şekilde ortaya koyduğu paradoksu ile şekillenen bu alan bir yanılısma potansiyelini de taşımaktadır (Babacan, 2016, s.523). Böylece iktidar, hayatın her alanını birey ile biyopolitika ilişkisi ekseninde bir gözetim ve denetim mekanizmasına dönüştürmektedir. Toplumsal hayatın neredeyse her noktasına yerleşen bu sistem sayesinde iktidarın taleplerine, gönüllü bir şekilde rıza gösteren bireylerin kendilerini isteyerek bu gözetim pratiklerine teslim ettikleri görülmektedir.

Biyopolitikanın ortaya çıkışı her ne kadar modern toplumla olmuşsa da neoliberal politikalar içerisinde varlığını pekiştirerek devam ettirmektedir. Kapitalizm var olduğu müddetçe bedeni sürekli kuşatacak ve iktisadi süreçlerin ihtiyacını karşılayabilecek şekilde varlığını yeni formasyonlarla sürdürecektir (Kalan, 2014, s.159). Biyopolitika, tahakküm altına alınmış bireyleri itaatkar hale getirmenin ötesinde, dağılmış ve parçalanmış özneyi varlığına dahil ederek gündelik yaşamındaki bakım, arzular, nüfus, moda, sağlık ve güvenlik gibi politikalara nüfuz etmeye çalışmaktadır. Böylece bir tarafta nüfusu ve bedeni denetimi altına almaya çalışırken öte yanda siyasal hayatında bütün bunlardan kopuk olmadığını göstermektedir (Sustam, 2014, s.222). Neoliberal politikalar da tüketim araçlarını “kullanım değerinden” çıkarıp aynılaşmayı arzu eden kitlelerin taleplerine dönüştürmektedir.

Günümüzde kentin farklı noktaları birtakım gerekçelerle gözetim altına alınabilmektedir. Bürokratik ve hukuki gözetime ek olarak teknolojiyle birlikte gelişmeye başlayan kamera, mobese gibi araçlar etkin bir şekilde takip ve denetim sağlayabilmektedir. İzlenen bu mekanlarda aykırı ve sıra dışı olaylara müdahale edilebilmekte ve güvenlik kaygısı giderilmeye çalışılmaktadır (Aytaç & Öztürk, 2023, s.253). Caddelerde göz kırpmadan gözetleme yapan elektronik gözler, veri toplamanın daha kapsamlı hale gelmesi ya da kişisel bilgilerin daha yaygın bir şekilde akması gibi pratiklerin arkasında risklere karşı üretilen rasyonel tepkiler yatmaktadır (Bauman & Lyon, 2016, s.130).

Toplumsal yaşamı refah ve huzur içerisinde organize etme çabasıyla birlikte öngörülemeyen tehditlere karşı gündelik hayat, mobeselerin gözetimine teslim edilmektedir. Kamusal alanı bir güvenlik ve gözetleme sahasına dönüştüren bu gözler alışveriş merkezlerinde, caddelerde, sokaklarda, ev ve işyerlerinde hayatın olağan akışını kaydederek olası eylemleri kontrol altına almakta ya da suç sonrası hukuki yaptırım gücünün aracına dönüşmektedir. Güvenlik kaygısıyla hayatın birçok noktasına yerleşen bu gözler dünyayı biyopolitik iktidarın gözetleme alanı haline getirmektedir.

Örneğin; alışveriş merkezleri, biyopolitik gözetleme açısından oldukça uygun mekânlardır. Popüler kültürün ışıltılı mağazalarla buluştuğu bu mekânlarda marka, imaj ya da prestij edinme gibi sembolik benzerlikler taşıyan talepler, kitleleri gözetlenebilir ve öngörülebilir yığınlara dönüştürebilmektedir. Toplumsal yaşamın tehlikelerinden arındırılmış siteler, küresel markaların şubeleriyle donatılmış fast-food zincirleri, kredi kartları ya da borçları da yine bireyi benzer tüketim alışkanlıklarıyla görülebilir, gözetlenebilir nesnelere haline getirebilmektedir. Böylece biyopolitika toplumsal yaşamın hemen her noktasına nüfuz ederek bireyin istek, arzu ve tercihlerini şekillendirmektedir.

Gözetim mekanizması artık sadece anormal insanların bir alana kapatılması ve izlenmesinin ötesinde, toplumsal ve ekonomik düzenin bizzat kendisini oluşturmasında rol oynamaktadır (Özer, 2022, s.461). İnternet tabanlı iletişimin yaygın hale gelmesiyle birlikte sanal yaşam alanlarında paylaşılan içerikler her zaman sadece muhatabına ulaşmamaktadır. Bu içerikler takip edilebilmekte ve gözetlenebilmektedir. Telefon sinyalleriyle yapılan takipler, kişisel verilerin ve tercihlerin gözetim altına alınması gibi birçok istenmeyen şeyi de beraberinde getirebilmektedir (Çağlak, 2020, s.17). Devletler, vatandaşlar ve şirketler, gözetimin farklı yönlerine karşı savunmasızdır. Bu, siyasi, ekonomik ve sosyal nitelikte küresel, bölgesel ve ulusal etkileri olan, tüm tarafları ifade özgürlüklerini sınırlamaya ve kendi kendini sansürlemeye zorlayan dijital yönetim düğümü haline gelmektedir. Hem devlet sırlarının hem de özel verileri toplamanın ve yaymanın yeni türlerinin ortaya çıkması, gözetim baskısının artmasına yol açmaktadır (Ünver, 2018, s.3).

Gönüllü gözetime imkân sunan, verilerin açık bir şekilde paylaşımını motive eden GPS (Global Positioning System-Küresel Konumlama Sistemi) sistemleri de konumu yakalamak için kullanılan (Schönberger & Cukier, 2013, s.95) ve bireyleri ulaşılabilir kılan bir uygulama olarak karşımıza çıkmaktadır. Gündelik hayatta yer bulma, suç önleme ve takip gibi alanlarda kullanılan bu sistem, fiziki açıdan bireylerin nerede olduğunu tespit etmeye yönelik işlev görmektedir.

İktidarın yeni görevi insan türünü yaşatmak için ortaya koyduğu pratiklerdir. Yaşamı teşvik etmek için önlemlere, tedbirlere ve denetlemeye başvurmaktadır (Ateş Burç, 2021, s.1300). İktidarın yaşamı teşvik etmek ve yaşamsal olanı sürdürülebilir hale getirmek için aldığı önlemler, yine bireyin talep ettiği şeylerdir. Sağlıklı yaşam için başvuru tıbbi destekler, güzel görünmek, genç kalmak gibi taleplerle büyüyen yeni sektörler, mobeselerin güvenliği sağladığına dair yaygın kanı bir tarafta bireyi sağlık ve güvenlik motivasyonlarıyla kuşatırken öte yanda bu gözetim alanlarına gönüllü bir şekilde dahil olmasını sağlamaktadır.

İktidar bedeni kontrol ederek toplumsal yaşamın hemen her noktasına hükmedebilir. Foucault bu durumu mikro düzeyde hapisanedeki disiplin mekanizmasını anlatırken panoptikon kavramıyla açıklar. Mahkûmlar ne zaman izlendiklerini kestiremediklerinden her zaman izleniyor olma ihtimaline karşı kontrollü hareket etmek zorunda kalır. Biyopolitika, disiplin ve kontrol ağını kurarken hapisane örneğinde olduğu gibi negatif bir politika izlemez. Foucault'a göre biyopolitika bedeni disiplin ve kontrol altına alırken bunu haz ve bilgi üretimi içerisinde yapar (Koç, 2018, s.209). Sürekli görünür olan ve birileri tarafından izlenip izlenmediğini tam olarak kestiremeyen birey, eylemlerini her an gözetleniyormuş gibi bir psikolojik baskı altında gerçekleştirir. Bu sayede iktidar her an her yerde bireyleri kontrol edecek gözetmenler çalıştırma zorunluluğundan kurtulur. Panoptik model, bu açıdan hapisanelerde ortaya çıkmış bir sistemin siyasal bir teknoloji biçimi olarak görülmektedir (Güler, 2016, s.25). Günümüz teknolojilerinin varmış olduğu nihai noktada Foucault'nun Panoptikon Modeli temel bir strateji olarak yeniden üretilmektedir. İnsanların sürekli gözetlendiğine dair bir kontrol mekanizması oluşturulması, kendini gönüllü bir şekilde görünür hale getiren birey için bir caydırıcılığa dönüşmektedir. Yeni medya teknolojileriyle bu ağın çok geniş bir alan içerisinde yaygın hale gelmesi, toplumsal yaşamın bir çok alanını kuşatmakta ve aynı zamanda gözetlemeyi de anonimleştirerek bireyi duyarsızlaştırmaktadır.

Modern birey zıddını reddedip dışladığı ölçüde mutlu olabilmekte ve yaşamını anlamlı hale getirebilmektedir. İktidarın bireye sunduğu aidiyet tercihi biyopolitikanın öngöremediği alanları da gözetim altında tutmaktadır. Sivil toplum örgütlerinin temel dayanağı olan ortak ideal, söylem ya da aktivist eylemler, bir paydaşlığın görünürlüğü haline gelirken bu çerçevenin dışında kalan insanları da konumlandırmaya çalışmaktadır. İktidarın kurduğu sınırın içinde ya da dışında olan birey, yanlış olanı kodlayarak bir motivasyon kaynağı oluşturmaktadır. Bireyin etrafı çevrelenmiş -güvenli- sitelerde kalma isteği ile bir sivil toplum örgütüne ait olma duygusu, paralel işleyen bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bütün bunlar, sosyal yaşam alanlarının birbiriyle kesişen ve her biri belirli işlevleri yerine getiren farklı güç mekanizmalarını somutlaştıran bir tablo sunmaktadır. Bu bakımdan iktidar karmaşık bir arazide işlediği için Foucault'nun iktidar kavramsallaştırmasını, üçlü bir çerçeve sunarak anlaşılır hale getirmektedir. Egemen-disiplin-biyo-güçten oluşan bu çerçeve, üç güç kaynağının karmaşık bir sosyal etkileşim ağı içinde iş birliğini ortaya çıkarmaktadır. Disiplin ve egemen güç mekanizmaları, özerk güçler olarak hareket etmek yerine biyo-gücün sürekli dolaşımı için destekleyici araçlar olarak işlev görmektedirler (Alım, 2019, s.21).

4. Mahremiyet Kaybına Rıza Gösterme

İnternetle birlikte birey, mahremiyet hakkını kendi rızasıyla katletmektedir. İnternetin sunduğu imkanlar ve cezbediciliği karşısında bir bedel olarak mahremiyet kaybına rıza göstermektedir. Kişisel bağımsızlığını feda etmesinin arkasında (Bauman & Lyon, 2016, s.35) zengin uyarıcılar ve yeni uygulamalar yatmaktadır. Sosyal medya gibi gündelik yaşamın neredeyse her alanına yayılmış uygulamalar bir hobi ya da yönelimin ötesinde yeni bir ihtiyaç alanına dönüşmektedir.

Sosyal medya bir şeyleri paylaşmak üzerine kurulmuş bir internet uygulamasıdır. Bu sanal uygulamalar, yaşam alanlarını muğlaklaştırırken kitle iletişiminin bir bileşeni olarak bireysel ve sosyal alanları birbirine bağlamaktadır. İçeriğinde mesaj, fotoğraf, video, müzik, oyun, bilgi ve enformasyon parçaları zengin bir ağı barındırmaktadır. Kullanılan araçların zenginliği, zihinsel ve sosyal açıdan önemli etkiler bırakmaktadır (Dijk, 2018, s.251). Bu internet uygulamalarında, kullanıcıların mahrem alanları da belirgin hale getirdikleri ve bunu kamusal alana isteyerek sürdükleri görülmektedir. Bu alanlarda görünür olmanın bir hazza ve yeni bir benlik inşasına dönüşmesi, mahremiyet kavramını da farklı bir boyuta taşımaktadır (Karayel Bilbil & Atalay, 2020, ss.181-182). Günlük yaşamın önemli bir kısmını işgal eden bu alanlar, biyopolitik gözetim açısından oldukça elverişli alanlardır. Herhangi bir gizliliğe ve çoğu zaman filtrelemeye dahi ihtiyaç duyulmaksızın bireyler, ağlarda paylaşılan içerikler vasıtasıyla siyasi, dini, kültürel ve zihinsel haritalarını ortaya koymaktadırlar.

Örneğin; Google, Facebook, Twitter, LinkedIn ve Foursquare gibi medya alanları devasa bir hazine sandığının üzerinde oturmaktadırlar. Sandıktaki veriler analiz edilmeye başlandığında bireyden topluma kadar topyekûn sosyal dinamiklere ışık tutacak verileştirilmiş bilgiyi elinde tutmaktadır (Schönberger & Cukier, 2013, s.101).

Dijk'e göre bu ağların en çekici özelliği herkes tarafından ulaşılabilir olmasıdır. Ancak bu özellik aynı zamanda kısıtlanma özelliğini de içinde barındırmaktadır (2018, s.145). Yeni medya teknolojilerinin önemli bir bileşeni haline gelen ağlar, bireylerin gücü açısından oldukça önemli sonuçlar ortaya çıkarabilmektedirler. Özel hayatın gizliliğinin ortadan kalkmasının ve kişisel özerkliğin ihlal edilme ihtimalinin yanında bu teknik özellikler aynı zamanda bireysel koruma ve seçim özgürlüğünü de beraberinde getirmektedir (2018, s.171). Yeni medya teknolojilerinin sahip olduğu bu uç özellikler iktidarın politika geliştirme biçimine bağlı olarak iyi ya da kötü olarak tanımlanabilmektedir.

Yeni medya teknolojilerinin sunduğu en önemli imkanlardan biri de veridir. Bu veriler dünyayı anlama ve araştırma biçimine yön vermektedir. Schönberger ve Cukier gelecekte hayatımıza yön verecek temel belirleyici unsurun bu verilerin sunduğu bolluk olacağını belirtmektedirler

(2013, s.77). Bunun yanında yeni medya teknolojileri bazı riskleri de barındırmaktadır. Bunlardan biri öğrenmenin parçalanmasıdır. Multimedya ekranlarda farklı enformasyon türlerini birleştiren internet, içeriği hem birleştirebilmekte hem de parçalara ayırarak konsantrasyon ve kavrama sürecini daha zor hale getirebilmektedir (Dijk, 2018, s.349). Verilmek istenen mesajın doğru bir şekilde anlaşılmasını engelleyebilmekte ya da konsantrasyonu bozarak tutarlılığını ortadan kaldırabilmektedir.

Sanal yaşam ağlarının sunduğu konfor, bireysel açıdan cezbedici olduğu kadar iktidara sunduğu verilerle de oldukça kıymetlidir. Her geçen dakika yeni bir bireysel alanı kuşatan bu yapı toplumu görülebilir, gözetlenebilir bir şeffaflığa dönüştürme gücüne doğru evrilmektedir. Bu süreçte gizlilik ve mahremiyet gibi olgular yeniden biçimlenirken aidiyet ve sorumlulukların kaybolmasına doğru bir yöneliş gözlenmektedir.

Foucault, yapıtlarının insanları nasıl öznelerle dönüştürdüğü ile ilgili olarak üç ayrı nesneleştirme kipi üzerinde durmaktadır. Birincisi refah ve ekonomi analizinde üretken öznenin nesneleştirilmesi, ikincisi öznenin “bölücü pratikler” olarak adlandırdığı kendini zıtlığında tamamlayan deli/akıllı, hasta/sağlıklı, suçlu/masum olan öznenin nesneleştirilmesi ve son olarak da cinsellik alanında kendilerini özneye nasıl dönüştürdükleridir (Foucault, 2005, s.58). Foucault iktidar ile özne arasındaki bağı klasik anlamdaki/geleneksel ilişki biçimi olarak ele almak yerine bunu farklı boyutlarıyla ortaya koymuştur. Baskıcı, kapatıcı olarak görülen iktidar, sonradan üretici bir boyuta ulaşarak biyopolitikanın önünü açmıştır. Bu kavrayış biçimi, beden sorununu ortaya çıkararak kendine özgü gösterme ve kendilik kaygısının anlamını sorgulamaya koyulmuştur (Özmkas, 2012, s.59).

Bireyin ekonomik refaha yüklediği anlam, tüketim kültürünün yaşam üzerindeki görünmez baskısını göstermektedir. Kredi kartları, online alışveriş ya da borçlanarak tüketmek, bireyin gündelik hayatındaki isteklerini ve arzularını gerçekleştirebilmesi için bir imkana dönüşürken bireyi tüketme eyleminin öznesi, biyopolitikanın ise nesnesi haline getirmektedir. İstek ve arzularının tatminliği ölçüsünde kendilik sürecine dönüşen bu yapı, bireyin öngörülebilirliğini de sınamaya çalışmaktadır. Neo-liberalizmin reklam, popüler kültür, moda gibi ayartmaları üzerinden sunmuş olduğu uyarıcılar, bireysel taleplerin belirleyicileri haline gelirken yaşamın konfor alanlarını da giderek genişletmektedir. Online yaşam, gündelik hayatın hemen her noktasına nüfus ederken giyim kuşamdan beslenme kültürüne, kredi kartı ekstrelerinden aylık kazanç ve yatırım yönelimlerine kadar birçok alan üzerindeki hakimiyetini de arttırmaktadır.

Biyopolitika, her şeyden önce iktidarın bedeni dönüştürme ve uyarılama sürecidir. Bu, birey ile iktidar arasındaki tahakküm ilişkisinin çok ötesinde yeni bir durumu ifade etmektedir. Yayılma biçimi ve kuşatıcılığı sayesinde birçok ilişkisel durumu kendi içinde barındırmaktadır. Yönetme

gücünün ötesinde yönlendirme ve dönüştürme gücüyle yaşamı çok boyutlu ele alıp bireyi özneleştirme-tabileştirme sürecine katmaktadır (Baştürk, 2013, ss.244-245). Birey bu yönetsel süreç içerisinde, varlığını tabileştirdiği ölçüde yeni tüketim alanları oluşturur. Biyopolitik gözetim ile birey arasındaki interaktif ilişki, birbirlerini besleyip çoğaltarak toplumsal hayatın birçok noktasına nüfuz etmeyi sürdürür.

Yaşamın somut ve pratik üretimine eşdeğer yeni bir alanına dönüşen yeni medya içeriklerinde sunulan fotoğraf, şekil, grafik, pencere, resim ve görüntüler, ikonik modu yükseltip ekranı merkezileştirerek imge kültürünü yaygınlaştırmaktadır (Dijk, 2018, s.329). Bu uyarıcıların yarattığı etki, bireyi ekrana bağımlı hale getirirken giyim, beslenme, sağlık, eğlence, teknolojik ürünler ve daha birçok alan, online dünyanın yeni mecraları haline gelmektedir.

Dijital kasayı besleyen bilgisayarlar, akıllı telefonlar ve tabletler sürekli genişleyen bileşenler haline gelmektedir. Işıklardan müziğe, termostatlardan kapı kilitlerine ve güvenlik kameralarına kadar her şeyin internete bağlı olduğu ve durumumuz, konumuz ve faaliyetlerimiz hakkında sonsuz miktarda veri akışı sağlamaktadır. Bu verilerin çoğu, genellikle üçüncü taraflarca saklanmakta, kategorize edilmekte ve satılmaktadır. İnsan gruplarını dijital etkinliklerine göre aranabilir, sıralanabilir ve daha sonra göreceğimiz gibi bireysel hedefli reklamcılık veya diğer etkinlikler için tanımlanabilmektedir. Daha fazla kolaylık ve rahatlık talep edildiğinden, gündelik yaşam içerisinde dijital kasa, sürekli büyümekte ve daha derinden yerleşmektedir (McMahon, 2015, s.13).

2009 yılında ortaya çıkan kuş gribi ile domuz gribine neden olan virüsleri birleştiren H1N1 virüsü çok sayıda insanı etkilerken gribe karşı herhangi bir aşının olmaması virüsün yayılımındaki tedbirleri güçsüz hale getirmiştir. Amerika'da CDC olarak bilinen "Hastalık Kontrol ve İzleme Merkezleri" bu vakalara dair istatistik bilgileri toplamaya çalışsa da elde edilen veriler hep bir ya da iki hafta geriden takip ettiği için hastalıkla etkin mücadeleyi olumsuz etkilemiştir. Google çalışanları yapılan aramalarda grip hakkında bilgi elde edebileceklerini düşünerek sistemlerindeki bazı arama sorgularının sıklığını araştırmışlardır. Bu sayede yapılan aramalarla gribin yayılması arasındaki ilişkiyi değerlendirerek başarılı olduklarını görmüşlerdir. Hatta CDC gibi istatistikleri birkaç hafta sonradan değil bizzat gerçek zamanla örtüşen bir zaman diliminde bunu yapabilmişlerdir (Schönberger & Cukier, 2013, ss.9-10). Bu örnek veri kaynağının, salgının kontrol altına alınmasındaki önemine dikkat çekmektedir. Salgın hastalıkların kontrolü için gerekli olan verilere dahi bu teknoloji sayesinde ulaşmak mümkün hale gelebilmektedir. Örneklerin ticari alanlar içinde çoğaltılması mümkündür. Örneğin; belli dönemlerde ortaya çıkan ihtiyaçlara yönelik yapılan aramalar bir istatistiğe

dönüşürken aynı zamanda talebi karşılamaya yönelik yeni ticari alanların ortaya çıkmasını da beraberinde getirebilmektedir.

Örneğin; bir müşterinin hamile olup olmadığını bilmek bu alanda ticaret yapanlar açısından oldukça önemlidir. Target'in pazarlamacıları müşterilerinin hamileliklerini, satın alma modelleri aracılığıyla anlamak için matematiksel analiz birimlerine başvurarak bebek hediye listesine kaydolan kadınların alışveriş geçmişlerini incelemişlerdir. Kadınların hamileliklerinin yaklaşık üçüncü ayında kokusuz losyon aldıklarını, sonraki dönemlerde magnezyum, kalsiyum ve çinko gibi takviyeleri satın almaya eğilimli olduklarını fark etmişlerdir. Bu ekip, vekil olarak kullanıldıklarında şirketin kredi kartıyla ödeme yapan, mağaza kartı kullanan ya da postayla kupon gönderen her müşteri için hamilelik tahmini hesaplamasına olanak sağlayan birçok ürün keşfetmiştir (Schönberger & Cukier, 2013, ss.64-65). Arama motorları üzerinden yapılan aramalar bireylerin yaşam biçimleri, tüketim alışkanlıkları, sağlık durumları, hobileri gibi birçok alan hakkında zengin veri kaynağına dönüşürken onları aynı zamanda gözetim için oldukça elverişli kitleler haline getirmektedir.

İnternet teknolojilerinin toplumun kurumsal ve enformel alanlarında etkili hale gelmesi, onu merkezi bir konuma taşımakta ve mahremiyet algısını da yeniden şekillendirmektedir. Bankaların online olarak yürüttükleri kurumsal ve kişisel hizmetlerin yanı sıra ticari ürün pazarlama ağları, kişisel verilerin ulaşılabilirliği, mailler üzerinden gönderilen milyarlarca mesaj, anlık haberleşme programları, sosyal medya vb. tüm alanlar, yaşamı her an yeniden kuşatmaktadır.

Sanal ağların bir cazibe alanına dönüşerek oldukça zengin bir etkileşim yaratması, onu sınırsız bir veri depolama alanı haline getirmektedir. Bu ağların teknik özellikleri ve verilerin nerede, nasıl biriktirildiği ve bunların nasıl değerlendirildiği çoğu zaman cevapsız kalmaktadır. Reklam ve diğer zengin uyarıcılar, güvenlik, moda, sağlık, popüler kültür ve sanal ağlar üzerinden bu yapı sistemize hale getirilirken aynı zamanda muğlak bir alana dönüşmektedir. İktidar biyopolitikayla yeni bir sistemi yerleşik hale getirmeye çalışırken ağ toplumunun hızı da biyopolitikaya yeni alanlar açmaktadır.

SONUÇ

Geleneksel iktidarların disiplin, tahakküm ya da yasaklama gibi uygulamalarıyla biçimlenen politikaları, toplumsal hayatı iktidarın nesnesi haline getirmiştir. Disipliner ve zorlayıcı tutum bedeni ölüme terk ederken toplumu da bir hükmetme aracına dönüştürmüştür. Bu iktidar biçimlerinin temel yönetsel politikaları, bireyi kamusal alanın kurumsal yapılarına hapsederek toplumsal bir özne olması yönündeki tüm girişimlerini baskılamaktır. Özne olma

direncini yitiren birey, iktidarın sistematik olarak ölüme terk ettiği ya da tahakkümü altına aldığı bir politikayla sarmalanmıştır.

Modernleşme süreciyle birlikte ortaya çıkan biyopolitika, geleneksel iktidar biçimlerinden çok daha etkin ve verimli bir yönetim pratiği haline gelmiştir. Toplumsal yaşamın her noktası biyopolitikanın kuşatımına açık bir alanı temsil ederken bireyi de arzu ve istekleri ölçüsünde bu gözetim alanlarına dâhil etmektedir. Neoliberal politikalarla birlikte tüketim alışkanlıklarından davranış eğilimlerine kadar birçok alan benzer taleplerle şekillendiğinden gündelik hayatın akışı kapitalizmin esnek, biçimlenebilir ya da değiştirilebilir formasyonları haline gelmektedir.

Biyopolitika, toplumsal yaşamı birçok açıdan kuşatarak yaygın bir gözetim mekanizması kurmaktadır. Geleneksel iktidar politikalarının yaptırım alanı toplumsal hayatın dönüşümü ve tahakkümü iken biyopolitika toplumsal hayatın yönetsel sürecini hem beden hem de siyasal alan üzerinden yönetmektedir. Biyopolitika sağlıktan modaya, güvenlik politikalarından hijyen endüstrisine, cinselliğe ve sanal yaşam alanlarına kadar toplumun hemen her noktasına nüfuz ederek üretim sürecini akışkan ve arzu edilebilir bir alana dönüştürmektedir. Gündelik hayatı doğal bir gözetleme alanı haline getirirken bunu bir mutluluk ve gönüllülük ekonomisine dönüştürmektedir.

Biyopolitika gündelik hayatın içerisine nüfuz ederek varlığını sürekli pekiştirmektedir. Reklam, moda, imaj gibi güçlü ayartıcılar, tüketme arzusunu arttırırken zincir markalarda aynı yiyeceği tüketme isteği ya da kişisel sağlık ürünlerindeki taleplerin artışı da yine neoliberal politikaların albenisini arttırmasından kaynaklanmaktadır. Sosyal medya ağlarındaki gönüllü ifşa olma süreci ya da tanınırlığı arttırma isteği de yine bireylerin kolayca ulaşılabilir olmasını sağlamakta ya da ortak davranış üretme eğilimini pekiştirmektedir. Kentlerde insanların güvenli sitemlerde steril yaşamlar sürdürmeye çalışması, hayatın birçok noktasında fiziki gözetim işlevi gören mobeseler, kendilik sürecini besleyen pratikler olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplumsal yaşamın gün geçtikçe birbirine benzeyen tüketim biçimleri ya da davranış eğilimleri, kişileri öngörülebilir hale getirirken biyopolitik iktidar içinde standart gözetim alanları oluşturmaktadır.

KAYNAKÇA

- Agamben, G. (2013). *Kutsal insan egemen iktidar ve çıplak hayat* (Çev. İ. Türkmen). Ayrıntı Yayınları.
- Akgündüz, G.Ö. (2013). Foucault'da iktidar ve beden ilişkisi. http://www.academia.edu/7300087/Toplumsal_Cinsiyet_ve_Beden-Foucault_ve_Beden (Erişim Tarihi: 5 Aralık 2017).
- Alım, E. (2019). Sovereign power, disciplinary power and biopower: how to make sense of foucault's conceptualization of power mechanisms. *Artuklu Kaime International Journal of Economics and Administrative Researches*, 2(1), 13-24.
- Ateş Burç, S. (2021). Foucault'da iktidar ve iktidar teknolojilerinin dönüşümü. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23(3), 1287-1309. <http://dx.doi.org/10.16953/deusosbil.859370>
- Aytaç, Ö. & Öztürk, M. (2023). *Gözetim, kentsel mekân ve alan denetimi*. İçinde M. Öztürk (Ed.). Şehir, toplum ve kimlik, (ss.247-264). İdeal Kent Yayınları.
- Babacan, M. E. (2016). Yeni medya ve toplumsal iktidar bağlamında özne. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 519-542.
- Bauman, Z. & Lyon, D. (2016). *Akışkan gözetim* (Çev. E. Yılmaz). Ayrıntı Yayınları.
- Baştürk, E. (2013). Bir kavram iki düşünce: foucault'dan agamben'e biyopolitikanın dönüşümü. *Alternatif Politika*, 5(3), 242-265.
- Baştürk, E. (2017). Biyopolitika ve savaşım: foucault ve agamben arasındaki ayrımın kavramsal içeriği. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 5(2), 1-23. <http://doi.org/10.14782/sbd.2017.63>
- Çağlak, U. (2020). Teşhir toplumu ve yeni medya: teşhir toplumunun oluşmasında önemli bir araç olan yeni medya üzerine bir değerlendirme. *Kritik İletişim Çalışmaları Dergisi*, Güz-02, 12-20.
- Dijk, J.V. (2018). *Ağ toplumu* (Çev. Ö. Sakin). Kafka Yayınları.
- Foucault, M. (1992). *Hapishanenin doğuşu* (Çev. M. A. Kılıçbay). İmge Yayınları.
- Foucault, M. (2002). *Toplum savunmak gerekir* (Çev. Ş. Aktaş). Yapı Kredi Yayınları.
- Foucault, M. (2003). *Cinselliğin tarihi* (Çev. H. Uğur Tanrıöver). Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2005). *Özne ve iktidar seçme yazılar 2* (Çev. I. Ergüden, O. Akınhay). Ayrıntı Yayınları.

- Foucault, M. (2011a). *Büyük kapatılma seçme yazılar 3* (Çev. I. Ergüden, F. Keskin). Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2011b). *Entelektüelin siyasi işlevi seçme yazılar 1* (Çev. I. Ergüden, F. Keskin ve O. Akınhay). Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2012). *İktidarın gözü seçme yazılar 4* (Çev. I. Ergüden). Ayrıntı Yayınları.
- Gambetti, Z. (2009). İktidarın dönüşen çehresi: neo-liberalizm, şiddet ve kurumsal siyasetin tasfiyesi. *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 40, 1-11
- Güler, Ö. (2016). M. foucault'nun biyo-politika görüşünün m. hardt ve a. negri'nin siyaset felsefesine etkileri. (YÖK Tez Merkezi, Yüksek Lisans) Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hardt, M.& Negri, A. (2003). *İmparatorluk* (Çev. A. Yılmaz). Ayrıntı Yayınları.
- Jameson, F. (2011). *Postmodernizm ya da geç kapitalizmin kültürel mantığı* (Ed. M. F. Çelikkaya). Nirengi Kitap.
- Kalan, Ö. (2014). Foucault'un biyopolitika kavramı bağlamında moda ve beden: vouge dergisi üzerinden bir söylem analizi. *Selçuk İletişim Dergisi*, 8(3), 140-162.
- Karakayacı, Ö. & Kurtarır, E. (2006). *Töre seçilmişler ve diğerleri, güç, erk, iktidar olguları bağlamında insancıl bir iktidara doğru. planlama felsefesi*. Yıldız Teknik Üniversitesi Yayınları.
- Karayel Bilbil, E. & Atalay, D. (2020). Sosyal medya ekseninde mahremiyetin dönüşümü ve benlik inşası. *Global Medya Journal*, 10(20), 176-195.
- Koç, A. (2018). Michel foucault'nun "biyopolitika" kavramının teorik çerçevesi. *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 13-218.
- Lemke, T. (2013). *Biyopolitika* (Çev. U. Özmakas). İletişim Yayınları.
- Schönberger, V. M. & Cukier, S. K. (2013). *Büyük veri yaşama, çalışma ve düşünme şeklimizi dönüştürecek bir devrim* (Çev. B. Erol). Paloma Yayınevi.
- McMahon, R. (2015). Surveillance and privacy in the digital age: a primer for public relations. *Graduate Theses & Dissertations*, Paper 4.
- Mills, C. (2013). *Biopolitical life*. In J. Nilsson and Sven-Olov Wallenstein (Eds.). Foucault, biopolitics and governmentality, (ss.73-90). Sodertorn Philosophical Studies.

- Oranlı, İ. (2012). Biyo-politikanın doğuşu ve foucaultcu eleştiri. *Cogito Düşünce Dergisi*, özel sayı, 39-52.
- Özer, H. D. (2022). Mobese izleme ve kayıtları: gözetim toplumu bağlamında bir değerlendirme. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 24(1), 459-500. <https://doi.org/10.33717/deuhfd.1089766>
- Özdemir, M. (2020). Foucault sosyolojisinde iktidarın serüveni: pastoral iktidar, disiplinci iktidar, biyo-iktidar. *Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi*, 4(1), 109-133.
- Özmkas, U. (2012). Foucault: iktidardan biyoiktidara. *Cogito Düşünce Dergisi*, özel sayı, 53-81.
- Read, J. (2012). Homo economicus'un bir soykütüğü: neoliberalizm ve öznelğin üretimi. *Cogito Düşünce Dergisi*, özel sayı, 82-95.
- Revel, J. (2012). Kimlik, doğa, yaşam: üç biyopolitika yapıbozumu. *Cogito Düşünce Dergisi*, özel sayı, 9-20.
- Sustam, E. (2014). Foucault'da iktidarın jeneolojisi: biyopolitiğin doğuşu ve yönetimsellik. *Teorik Bakış Toplum Bilim Dergisi*, 3, 221-234.
- Şengül, T. (2014). *İktidar*. İçinde G. Atılgan ve A. Aytekin (Ed.). Siyaset bilimi kavramlar, ideolojiler, disiplinler arası ilişkiler, (ss.39-51). Yordam Yayınları.
- Şentürk, İ. & Turan, S. (2012). Foucault'un iktidar analizi bağlamında eğitim yönetimine ilişkin bir değerlendirme. *Educational Administration: Theory and Practice*, 18(2), 243-272.
- Ünver, H. A. (2018). Politics of digital surveillance, national security and privacy. *Centre for Economics and Foreign Policy Studies*, 2, 1-21.